

TÁRSADALMI ÖSSZEÜTKÖZÉS A TEMPLOMI ÜLÉSREND KÖRÜL ABAÚJALPÁRON

A HAJDANI NEMESI BIRTOKOSOK ÉS AZ EGYKORI TELKES JOBBÁGYOK, ZSEL-
LÉREK KONFLIKTUSA 1945-BEN, A TEMPLOMI STALLUMOK
HASZNÁLATA ÜGYÉBEN

A történeti Abaúj megye egyik csendes faluja az Árpád-kor óta ismert Abaújalpár. Mondhatni festői környezetben bújik meg az Eperjes–Tokaji hegylánc, vagy az újabban használt nevén a Zempléni-hegység nyugati peremén, a hegy láb alján, Tokaj-hegyalja történelmi borvidéke északnyugati határának szomszédságában. Az Erdőbénye felé átjárást biztosító, régi időktől fontos útvonalként is szolgáló Aranyosi-völgy nyugati kijáratától kissé északra fekszik. A község Boldogkőújfaluval, Abaújkérrel szomszédos a Szerencs völgyében. A hegyek felől Simával és Abaújszántóval, a kistáj hagyományos (középkori) központjával határos. Jellegzetes, hogy Alpár külterülete az Aranyosi-völgy mind a két oldalára kiterjedt. Így mindig nem kevés erdő tartozott hozzá. A település a Szerencs patakba siető, a szomszédos hegyek közül két ágon összefutó, viszonylag meredek oldalakkal bevágódott vízfolyás két partját (árvízmentes teraszát) ülte meg. Sajátos módon a középkorban a faluhatár északnyugati szegletében kerestek helyet a község belterületének. A települési hely középkori eredetére vall a 14–15. századokra datálható gótikus temploma, amelyet a 18. első felében újjáépítettek, ám tömege, megjelenése külsőleg ma is középkori hangulatot sugároz.

Valaha a megyének is nevet adó Aba nemzetség birtoka volt. A kései középkorban az Alpáry család kezére került. A 17. és a 19. század között középnemes családokhoz tartozott. Közülük a Kapy család leszármazói máig jelen vannak, noha ma már nyaralóként szolgál az egykori udvarház, kúria. Részeltek a község birtokából a Bernáth, a Darvas, a Fáy, a Báji Patay, a Püspöky, a Szemere, a Szenczy és a Szuhay családok is. Megjegyzésre érdemes, hogy a 17. század második felében a regéci uradalomhoz is tartozott a község egy része. A Báji Patay és a Kapy családon kívül a 20. században a megye nevezetes középbirtokos famíliája a Bárczay is jelen volt.

Abaújalpáron a II. József féle első magyarországi népszámlálás (1784–1787) 359 főt talált. 1910-ben 265, 1920-ban 242, 1949-ben 278, 1980-ban 174 lelket tartott nyilván a statisztika. Ez a szám 1990-ben 132, 2001-ben 103, 2005-ben 84 főre csökkent.

Abaújalpár népessége vallási megoszlására jellemző volt, hogy túlnyomóan református volt a törzslakosság. Mindezt az is biztosíthatta, hogy a birtokos, földesúri famíliák a református felekezet hívei voltak. Sőt a Tiszáninneni Református Egyházkerület kiemelkedően jótékonykodó családjai közé tartoztak, akik az egyházi intézményeket, különösen a Sárospataki Református Kollégiumot rendszeresen támogatták. A 19. század derekán is a községnek – amint arról Fényes Elek tudósított – mindössze 61 római katolikus, 10 görög katolikus, 5 evangélikus és 50 zsidó lakosa volt a 200 lelkes református gyülekezet mellett. Az utóbbi 150–160 évben a törzslakosság jelentős része elköltözött a községből, a beköltözők, akik többnyire mezőgazdasági

alkalmazottak voltak, katolikus, görög katolikus vidékekről rekrutálódtak. Így a legutóbbi, 2001-ben végrehajtott népszámlálás szerint a leapadt népesség 47.6 %-a vallotta magát reformátusnak, 35.9 %-a a római katolikus egyház, 7.8 %-a a görög katolikus egyház híveként vettette fel magát a statisztika nyilvántartásába.

Az Abaújalpáron képviselt vallásfelekezetek közül a reformátusoknak volt helyben gyülekezete. Egyben a település török hódoltság alatti pusztulása után az újjátelepülés idején a református eklézsia állította helyre a középkori templomot. A középkori épület – ma nyilvántartott műemlék – helyreállításáról tájékoztat a templombelső famennyezetének középtengelyében elhelyezett egyetlen díszített deszkaszál felirata: „*Renovatum et absolutum ANNO DOMINI 1734.*” Ez a felirat az egyházközség és a település életének az újraindulásáról egyaránt vall.

Ma a lakosság 7.7 %-a aktív foglalkoztatott, valamennyien kereskedelemben érdekeltek, mindannyian egyéni vállalkozók. A határ – ez idő szerint – 96 %-án erdőművelés folyik. 1.8 % áll szántó- és kertművelés alatt, 0.2 % szőlő és gyümölcsös, a rét és a legelő területe 1.7 %-ra rúg. Mindez sajátosan ellene mond az 19. század vége előtt és az 1930-as években végzett mezőgazdasági összeírásoknak.

Abaújalpár társadalma a 20. században is még részben az egykori, rendi megoszlást tükrözte. A hajdani telkes jobbágyok, zsellérek mellett kisebb részben állandó lakosokként is és többnyire időszakosan jelen voltak a községben a hajdani nemesi birtokos családok. Fenntartották az egykori kúriákat, udvarházakat, ha csak ritkábban is időztek a településben. Az 1960-as évek derekán és az 1970-es években még legalább 4 nemesi eredetű telek és épületei voltak láthatók. A Kapy család leszármazói még családi tulajdonukban, ősi telkükön éltek, illetve az elköltözött, másutt élő leszármazók, családtagok rendszeresen nyaranta az ősi házban időztek, pihentek. A család egyik idősebb férfi tagja feleségével életvitelszerűen az ősi telken élt, lakott, gazdálkodott.

A népes, több ágra bomlott család tagjai az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején elkerülték az államosítást, kisajátítást. Hiszen egy-egy örökösre jutó tulajdonrész szerény értékűnek mutatkozott. Az egykori udvarház telke, kertje, épületei annyira az eredeti jogi helyzetben maradtak, hogy a Kapy család udvarháza telkének közvetlen szomszédságában szabadonálló módon, elkülönülten felépített szerényebb méretű, hajdani cselédházukat sem sajátították ki. Utolsó alkalmazottjuk quasi bérlőként folyamatosan tovább lakta az egykori szolgálati hajlékot.

Egy másik család udvarházában a helyi földműves-szövetkezet rendezkedett be. Egy harmadik udvarháznak, kúriának fokozatosan romló omladékai tanúskodtak arról, hogy az egykori tulajdonos, fenntartó elköltözött, a község viszont nem tudta az egykori tisztes épületet hasznosítani. A hajdani abaújalpári kúriák, udvarházak közül jelenleg is műemléki védelem alatt áll a Darvas család 1800 körül épült klasszicista stílusú épülete.

A Kapy család egyetlen folyamatosan helyben élő férfi tagja a szövetkezeti gazdálkodás általánossá válásáig folytatta a családi gazdálkodást, utóbb a háztáji üzemében is lendületesen munkálkodott. Ennek nyomán megfigyeléseket tehetünk az állandóan falun lakó, szerényebb földű, hajdani nemesek gazdálkodására vonatkozóan. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a táj hagyományos gazdálkodását folytatták az udvarházak gazdái. Legfeljebb a gazdaság méreteiben, a gazdaságot szolgáló épületek anyagában, tágasságában, felszerelésének mennyiségében és minőségében, kivi-

teli minőségében volt kimutatható szerény eltérés a helyi tehetős gazdáktól. Maguk az alkalmazott munkafolyamatok, a gazdálkodás üzemvitelére azonosnak látszott a helyi telkes jobbágyok gyakorlatával. Csak két jellegzetes példát említünk. A Kapy család udvarán is a falusi gazdaságokban megszokott *hidasban* tartották a hízókat. A különbség csak abban mutatkozott, hogy öt vagy hat rekesz volt a szokásos két rekeszes hidassal szemben. Roppant jellegzetesnek találtuk azt is, hogy az udvarház kertjében ugyanolyan rendszerű aszalót építettek, amilyent szinte minden falusi kertben a helyi gazdák, gazdálkodó zsellérek használtak. Ebben az esetben nemcsak a méreteken mutatkozott különbség, hanem az építés anyagában és a kivitelezés minőségében tapasztalhattunk (sem a szerkezetet, sem a típust, sem funkciót, sem a formát nem érintő) eltérést. A szegényebb rétegek, a szerényebb gazdaságok gyűjtögetett kövekből kötőanyag nélkül bélelték ki az aszaló tűzterének oldalait, rakták fel a falait, amire sövényből font *lészákat* fektettek. A tűzter szélességét, hosszúságát a lészák mérete szigorúan meghatározta. Az udvarház kertjében az aszaló tűzterét körben ki is betonozták. A falakat is betonnal erősítették meg. A tűzter fölé magasodó falkoronába betonacélból font, meglehetősen sűrű szemű rostélyt építettek be. Ez lehetővé tette, hogy a megszokottnál lényegesen hosszabb, szélesebb aszalót készíthessenek. Hiszen erre az acél rostélyra a hagyományos kisméretű, vesszőből font lészákat biztonsággal egymás mellé lehetett helyezni. Így egyszerre lényegesen több gyümölcsöt aszalhattak, jobban kihasználhatták kínálkozó adottságaikat.

Az egykori nagyobb gazdaság adottságaira utaltak az állattartást szolgáló istállók is. Ezeket a helyi hagyományos elrendezéssel ellentétben a lakóépülettől elkülönítve építették fel. Sajátos módon a telek délnyugati kerítése mellett jelölték ki a helyüket. Az is feltűnő volt, hogy az udvarház telkének az utcára nyíló kapuja közelébe helyezték. Míg a település telkein fésűs beépítéssel sorakoztak a lakóházak, s a gazdasági rendeltetésű helyiségek az egymenetű lakórészhez közös tetőzet alá épültek, addig ezzel ellentétben az udvarházak helyét telkeik lakóudvari részének közepe táján, vagy legalább az utcavonaltól távolabb jelölték ki.

Mindezt azért részleteztük, hogy futólag érzékeltsük az egykori nemes családoknak és a hajdani jobbágyoknak, zselléreknek, cselédkedésből élőknek a táji kultúrához való viszonyában, körülményeiben az azonosságokat és a különbségeket. A Kapy család helyben lakó és a hagyományos gazdálkodást folytató férfi tagja, családja életformájában alig-alig különbözött a helyi és a kistáji jobb módú gazdákétól. Ez mind a viseletén is, mind a táplálkozásán is és mind a háztartásában is szembeszökő volt. (Mondhatni „úr és paraszt a magyar élet egységében” kérdéskör elemeit idézték föl bennünk a helyi tapasztalatok.) Más vidékeinken, Vas megyétől Háromszékiig, Felső Fehér megyéig ismételtelen hasonló tapasztalatokat szerezhettem a helyben maradt szerény birtokkal rendelkező nemesi réteg képviselőivel való találkozások alkalmával.

Abaújalpáron a templom évszámmal datált díszítő festését tanulmányozva, dokumentálva terelődött figyelmem a településben lévő néhány udvarházra és a telkeken fennmaradt gazdasági épületeikre. Elsősorban a Kapy család telkét vizsgáltam, mivel azon az egykori birtokos família folyamatosan lakott, gazdálkodott. Utóbb a templommennyezet fényképezése közben figyeltem fel más jelenségekre, ami társadalomnéprajzi, vallási néprajzi szempontból és történetileg is figyelmet érdemelhet.

A templom a 14–15. századi gyakorlatnak megfelelően keletelt kőépítmény. A település főtengelyét alkotó, nagyjából keletről nyugatra folyó patakot követő utca északi házsorával szemben, a főutca patak felőli, beépítetlen oldalára építették, ahol a patak bemélyedő partja előtt kisebb, csak enyhén lejtő teresedés van. A középkori épület szentélyét máig megőrizték, noha a református egyházi szertartásokban a szentélynek – különösen az építészetileg elkülönített szentélynek – nincsen funkciója. A templom belsejét egészen egyszerű építészeti megoldással alakították ki. A hajó nyugati végén gerenda tartóvázra deszkából kórust készítettek. Ennek mellvédjét (kisebb táblákra tagoltan) hajdan festő asztalosok színes virágmotívumokkal díszítették, ám utóbb (valószínűleg a 19. század folyamán) sötét olajfestékkel bemázolták, amint a templom egyéb bútorait is egységesen ezzel a színnel „puritán” módon megváltoztatták. A kórus mellvédjének deszkatábláin az elég gyengén megvilágított belsőbe a kórushoz legközelebb eső ablakon beszűrődő surló fényben kivehetők a sötét olajfesték alatt megmaradt, a virágozó asztalosok által festett motívumok, mert a másodlagosan felhordott festékréteg az egykori díszítményeken kissé kidomborodik. Kedvező világítás esetében a minta struktúrája is és a részmotívumai viszonylag jól tanulmányozhatók a fedőfesték réteg ellenére is. Megérdemelné a szakavatott feltárást és a restaurálást. Kvalitások munkának látszott vizsgálódásaim idején.

A templom 1734-ben befejezett mennyezete is rendkívül egyszerű. A templomhajó hossz tengelyével megegyezően hosszú, gyalult deszkaszálakat szegeztek fel. Az egyes szálak közötti rést keskeny, gondosan kidolgozott lécek felszegezésével fedték el. A középső deszkaszál kivételével az egész mennyezet deszkáit egységesen kék színre mázolták. A középső deszkaszálon a már idézett építéstörténeti szöveges évszámon kívül egyetlen rövid zsolttáridézetet írtak fel. A szövegeken kívül ezt a szálal igényes folyondármotívumos növényi ornamenssel díszítette a hajdani festőasztalos. A középkori templom nem túlzottan nagy belső terét a szokványos padmező szinte teljesen betölti. Az úrasztala és a szószék, valamint a papi pad mellett a templombelsőben az egykori nemesi, földesúri családok igényes asztalos munkával készített stallumai hívják fel magukra a figyelmet. A *stallum*okat a padmezőkön kívül a templom fala mentén a belső tér keleti, az egykori szentély felé, a szószékhez és az úrasztalához közelebb eső részen helyezték el.

A stallumok ugyan nem egy műhely készítményeinek látszanak. Közös vonásuk, hogy az ülőhelyük mögött mindegyiknek magas, a deszkázott baldachinig felérő hátfala volt. Mindegyik stallumot zárt, deszkázott mellvéddel készítették. A mellvéd két szélén kecsesen formált tartó emelkedett a baldachin előre ülő, külső sarkai alá, hogy támasztékul szolgálhassanak. A stallumokba a két keskeny oldalról lehetett beülni. Maguk a stallumok igényesebb, felkészültebb mester készítményének tünnek, ám volt némi provinciális jellegük is. A templom bútorzatához hasonlóan a stallumokat is sötétre átfestették. (Bizonyos párhuzamok alapján feltételezhető, hogy valaha festett díszítményekkel is dekorálhatták felületeiket.)

A templom mennyezetének fényképezése közben – a nagyon hosszú időt igénylő exponálás alatt – megakadt a szemem azon, hogy a stallum homlokoldala két szélén lévő, díszítményként is hangsúlyos tartószerkezetet, oszlop- vagy pillérelemeket a mellvéd magasságában elég durván és gyarló módon elfűrészelték. Ám bántóan nagy szöggel vissza is erősítették azokat. A becses bútor gracilis méreteihez és arányaihoz egyáltalában nem illő, a „restauráláshoz” használt hosszú szegek végeit visz-

szahajtották, a bútor felületébe bekalapálták. Messziről látszott, hogy meglehetősen szakszerűtlen beavatkozás történt. (Maga az átfűrészelés is nagyon gyakorlatlan kézre vallott.) Nem állhattam meg, hogy az engem a templomba elkísérő, és velem maradt kurátort ne kérdezzem meg a fűrészelés és a visszaszegezés történetéről, titkáról.

A gyülekezet gondnoka, kurátora készséggel adott felvilágosítást. Arról tájékoztatott, hogy az 1945-ös esztendőben (a nagy társadalmi átalakulások közepette) a helyi gyülekezet jobbágyi, zselléri származású hívei és a presbitérium testülete, amelynek a tagjai között akkor nem voltak nemesi származású személyek, helytelennek ítélték, hogy a templomba jövő hajdani földesurak, nemesek leszármazói az Isten színe előtt külön földél, tető alatt ülnek. Ezt vallásilag is és társadalmilag is megbotránkoztatónak, elítélendőnek tartották. Mintegy úgy vélték, hogy a baldachin olyan mintha a stallumban helyet foglalók kalaplevétel nélkül jelentek volna meg a templomban. Elhatározták, hogy a baldachinokat eltávolítják. Az elhatározást annak rendje módja szerint tett követte. A stallumokat állító családok leszármazottai persze panaszszal éltek. Az egyházkerületi vezetéshez fordultak. Valószínűleg a püspöki tisztséget viselő, Miskolcon élő Enyedi Andorhoz folyamodtak.

A gondnok tájékoztatása szerint a panasz kivizsgálására és a konfliktus elsimítására a Sárospataki Kollégium keretében működő Teológiai Akadémia tanárait kérték fel, akik igen kiváló és rendszeres kapcsolatokat ápoltak az Egyházkerület falusi lakosságával, vidéki gyülekezeteivel. Maga a földműves lakosság is százszázalékosan sajátjának tekintette a Kollégium minden intézményét. 1952-ig, amíg a pataki református egyházi oktatási intézményeket nem zárták be, nagy anyagi áldozatokat vállalva, pénzbeli és természetbeli adományokkal támogatták. Erre talán jellemző lehet, hogy az 1952. évi az utolsó húsvéti legáció alkalmával a teológusok, a gimnazisták valamint az általános iskola V. osztályát már elvégzett és idősebb diákjai (ők voltak a mendikánsok) – az akkori viszonyok között horribilisnek számító – 200.000 Ft készpénzt és 6 vagonnyi élelmiszert gyűjtöttek. Ennek az adakozásnak évszázados tradíciója volt. A nagy egyházi ünnepek idején a teológusok is és a gimnazisták csoportokban kisebb településbokrokba beosztva kirajzottak. Részt vettek a ünnepi szertartásokban, és hagyományos rendben a hívek családjait házról házra járva látogatták, köszöntötték, s egyben kérték a pénzbéli és a természetbeni adományokat, támogatást, ami maga is külön tanulmányokat érdemelne! A hatvanas és a hetvenes években sokan feltételezték, hogy a helyi lakosságnak ez az adakozó készsége riasztotta meg az egykori politikai hatalmat, és kényszerítették ki, hogy az egyházkerületi vezetés „önként” zárja be az iskolák államosításakor meghagyott pataki tanintézeteket, azokat ajánlja fel az államnak.

A pataki professzorok gyakran vállaltak templomi szolgálásokat is. Ám többjüket nem csak az esetleges templomi szolgálataik alapján ismerték vidékünk községeiben. Rendszeres falukutatások, szociológiai, néprajzi vizsgálódások során mind a tanárok, mind a teológiai hallgatók a falusi lakosságot otthonaikban az ünnepeken kívül is felkeresték. Másfelől a vidék ifjabb nemzedéke szívesen vett részt Patakon, a Kollégium kereteiben szervezett népfőiskola tanfolyamokon, ahol a teológiai professzorokkal, a gimnáziumi tanárokkal életre szóló, bensőséges kapcsolatokat teremthettek. Erre talán jellemző lehet, hogy az egykori népfőiskolások 1989-et jóval megelőzőleg megszervezték a rendszeres, közösségi keretekben végzett pataki látogatásaikat, emlékező, emlékeztető rendezvényeket tartottak. Közvetlenül a háború után, a koalí-

ciós időkben a népfőiskolai oktatás skandináv példákat is követve a kollégiumi szervezet önálló intézményévé vált. Agilis igazgatója volt Rácz István, az egykori Eötvös kollégista, a Kalevala fordítója, nemzetközi híró fotóművész. Amíg szünetelt Sárospatakon az egyházi középfokú és teológiai akadémiai oktatás, az utódintézmény, a Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek munkatársai is igyekeztek fenntartani a vidékhez fűződő hagyományos kapcsolatokat. A népfőiskolai találkozásoknak is ők biztosítottak hátteret. Ennek kedvezett, hogy a Tudományos Gyűjtemények élén dr. Újszászy Kálmán professzor, gyűjteményi főigazgató állt, aki a népfőiskola megszervezését annak idején következetesen szorgalmazta, majd irányította. (Megjegyzendő, a Szegedi Tudományegyetem a harmincas években magántanárává habilitálta.)

Amint a kurátor – mintegy 30 évvel az események után – tájékoztatott, a patoki professzorok közül néhányan kiszálltak Abaújalpárra, s mind a teljes jobbágy-, zsellérszármazású gyülekezeti tagokat, mind a panaszkodó, nemesi leszármazású híveket meghallgatták. Békességes megoldást kerestek. Első renden a jobbágy-, zselléredetű közösségtől kérték, hogy állítsák helyre a megrongált, történeti értékű stalmumokat. A templomberendezés történeti, műemléki értékének megőrzésére hívták fel a gyülekezetet. Amint a fentiekből kiderült, a helyreállítás, ha nem is nyomtalanul, és ha nem is műbútor-asztalosok színvonalán, de mégiscsak annak rendje-módja szerint megtörtént. A helyben lakó, illetve hazalátogató hajdani nemes családok tagjait felkérték, hogy többé ne használják a stallumaikat. Azt tanácsolták, hogy a jövőben a templom padsoraiban a hajdani jobbágyok, zsellérek leszármazói között foglaljanak maguknak a helyet. Ezzel a tetteikkel mintegy szimbolizálják, hogy a templomi és a falubeli gyülekezeti életben egyenrangúnak, keresztény / keresztényen testvéreknek tekintik egymást. A felajánlott megoldást a gyülekezet mindkét része elfogadta. A velem érintkező kurátor röviden úgy foglalta össze: „akkortól beültek közénk”. A béke a legteljesebb mértékben Abaújalpáron helyreállhatott volna, ha az a templomozókon múlik. A viharosra forduló történelem a hajdani nemesek utódait többnyire nagyon hamar elsodorta, olykor többen nem csak Abaújból távoztak, de az országot is elhagyni kényszerültek. Utóbb az egykori gyülekezetből a jobbágyok és a zsellérek ivadékai is sokfelé szétszóródtak. Ugyan ma is a község lakossága körében a reformátusok vannak legtöbben, ám a gyülekezeti tagok lélekszáma már 2001-ben sem érte el az 50 főt. (A 49 lélek akkor a község lakosságának 47.6 %-át tette ki!)

A 65 éve lezajlott konfliktus emléke talán el is fakulhatott. Meglehet, hogy a levéltári iratok között sem lehetne könnyen ráutaló nyomokat találni. Ám mégis érdemes regisztrálnunk. A konfliktus valamelyest Mikszáth novellái hangulatát is felidézheti bennünk. Ám rámutat arra is, hogy a hazai társadalom 1848 utáni el-elakadó polgárosulási folyamataiban milyen feszültségek halmozódtak fel. Ezek a rejtett erők szinte valamennyi hazai felekezet helyi közösségében jelen lehettek, jelen voltak. A közösségeken belüli közbizalmat rendkívüli módon akadályozták.

Az észlelés időszakában is megdöbbenett, hogy a nemesi és a jobbágyi tudat feszültségét, az ellentét szimbolikus megjelenítését vallási felfogásukban, teológiai mivoltában tartották elfogadhatatlannak. A egykorú közösségi elhatározást az emlékező tanúságtétele szerint a hitéletbeni igazságosság szolgálata mozgatta. Az más kérdés, hogy erre éppen 1945-ben a nagy társadalmi „földrengés” idején került sor. Mindez arra is emlékeztethet bennünket, hogy valamikor a 19. században, de legké-

sőbb a 20. század elején a magyar társadalomnak – kedvezőbb helyzetben – meg kellett volna szabadulnia a hasonló ellentétek, konfliktushelyzetek csapdájától, terhétől.

Az eset leírásának kapcsán nem tanulság nélkül kell megjegyeznünk, hogy a helyi közép- és nagyobb birtokú nemesi réteg tagjai a Tiszáninneri Református Egyházkerület történetében folyamatosan jelentős támogatói szerepet vállaltak. A helyi egyházközségek és a falusi, mezővárosi iskolák fenntartásában, a pataki kollégiumi diákság ösztöndíjakkal való ellátásában is rendkívüli áldozatokat vállalva, derekasan kivették a részüket. Adakozókészségük – a közjogi képviselőten, érdekvédelmen túl – nagyban hozzájárult, hogy a régió reformátussága a 17. század hetvenes éveitől fenntarthatta szervezetét, iskoláit, kulturális intézményeit. Ez a réteg, amíg csak tehetett, az irodalmat, a művészeteket, a tudományokat aktívan és alkotó módon is művelte, gazdagította, vagy anyagiakkal is segítette. Kiemelkedő egyéniségei országos hatást fejtettek ki. Más tagjai a társadalom és a gazdaság modernizációjában is felelős, előremutató szerepet vállaltak. Tartozunk annak a regisztrálásával is, hogy az 1989 utáni periódusban a külföldre sodródott hajdani birtokosok is, és a hazai kárpótoltak is újra igyekeznek rendszeresen támogatni egykori gyülekezeteiket, településeiket. A kapuit ismét megnyitó Sárospataki Kollégium fenntartásából is törekedtek részt vállalni.

Éppen az Abaújalpáron is hajdan részbirtokkal rendelkező Bárczay családról készített a Pécsi Tudományegyetem Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszékének egykori egyik legkiválóbb hallgatója, Viczián Zsófia olyan eredeti, önálló kutatáson alapuló – az egyetemi körökben nagy visszhangot kiváltó – pályamunkát, amely a hajdani középnemesi birtokos familia hagyományait, egykori életkörülményeit rekonstruálta. Ebben részletesen kitért arra is, hogy korszakunkban mi jellemzi a hajdani középnemesi familia viszonyait, életformáját, normarendszerét. Miként illeszkedtek be az 1940-es évek végén gyökeresen megváltozott hazai társadalomba, és hogyan találták meg a helyüket azok, akik külföldre sodródtak. Igyekezett tisztázni, hogy napjainkban milyen normák szerint rendezik életvitelüket. Miként igyekeznek – olykor erejükön felül is – a család hagyományainak megfelelően támogatásokat biztosítani a községek iskoláinak, jóléti intézményeinek, s a Sárospataki Kollégiumnak. A kutatás egyik izgalmas, tanulságos része azt tisztázta, hogy milyen módon újultak meg a család és a családtagok kapcsolatai azokkal a településekkel és gyülekezetekkel, ahol hajdan laktak. A kutatás részletesen foglalkozott azzal is, hogy az elszármazott hajdani birtokos familia leszármazói és a helyi, hajdan velük szorosabb kapcsolatban állt családok leszármazói között miként elevenedtek meg a rendszeres összeköttetés szálai. Mindezek látszólag az abaújalpári konfliktustól távol esőnek tűnhetnek. Fontosnak tartottuk, hogy kitérjünk rá. Hiszen arra inthetnek bennünket, hogy a társadalmunkban, a gyülekezetekben feszülő ellentéteteket nyitabb, őszintébb légkörben észlelni lehetett volna, és fel kellett volna oldani.

Mind az etnográfusok, mind a társadalomért felelősséget vállaló egyének, mind a hívő lelkek csak reménykedhetnek élő hittel, hogy a magyar társadalom hajdani konfliktusait a jövőben „békévé oldja az emlékezés”! Végre talán a történelem és a hagyomány a szó szoros értelmében az élet útmutatójává, tanítómesterévé válhat!